

Orkustofnun
Grensásvegi 9
108 Reykjavík

Reykjavík, 15. ágúst 2024
UST202406-315/A.B.
10.05.00

Efni: Umsögn - Rannsóknarleyfi á vatnasviði Gilsár á Jökuldal í Múlapingi vegna möguleika virkjun - Arctic Hydro

Vísað er til erindis Orkustofnunar er barst 26. júní sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um umsókn Artic - Hydro um rannsóknarleyfi á vatnasviði Gilsár á Jökuldal í Múlapingi.

Artic- Hydro sótti um rannsóknarleyfi til fimm ára á grundvelli 40. gr. raforkulaga, nr. 65/2003 og III. kafla laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu, nr. 57/1998, auðlindalaga. Þar sem stefnt er að því að rannsaka möguleika þess að virkja fall Gilsár frá ármótum Gilsár og Víðidalsár í um 460 m y.s. niður undir ármót Gilsár og Jökulsár á Brú í 196 m y.s. með allt að 9,9 MW Gilsárvirkjun á Jökuldal, sbr. lýsingu í umsókn.

Samkvæmt 4. mgr. 5. gr. auðlindalaga skal leitað umsagnar m.a. Umhverfisstofnunar áður en rannsóknarleyfi er veitt.

Vatnamál

Umhverfisstofnun bendir á að rannsóknaleyfið þarf að vera í samræmi við þá stefnumörkun um vatnsvernd sem fram kemur í lögum nr. 36/2011 um stjórn vatnamála og vatnaáætlun 2022-2027. Samkvæmt 28. gr. laganna eiga opinberar áætlanir á vegum stjórnvalda, svo sem vegna skipulagsmála, náttúruverndar, orkunýtingar og samgangna, að vera í samræmi við þá stefnumörkun um vatnsvernd sem fram kemur í vatnaáætlun¹. Jafnframt kemur fram að við afgreiðslu umsóknar um leyfi til nýtingar vatns og við aðra leyfisveitingu til framkvæmda á grundvelli vatnalaga, laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu og um leyfi á grundvelli skipulagslaga og laga um mannvirki skal leyfisveitandi tryggja að leyfið sé í samræmi við þá stefnumörkun um vatnsvernd sem fram kemur í vatnaáætlun.

Þrjú straumvatnshlot eru innan rannsóknasvæðisins; Gilsá ([102-1136-R](#)), Jökulsá á Dal/Brú 2 ([102-1140-R](#)) og Jökulsá á Dal/Brú 1 ([102-1088-R](#)). Vatnshlotið Gilsá hefur verið metið í mjög góðu vistfræðilegu ástandi út frá líkindum en þörf er á gögnum til þess að staðfesta þá ástandflokkun. Efnafræðilegt ástand þess er ekki þekkt. Umhverfismarkmið vatnshlotsins er að vera í mjög góðu vistfræðilegu ástandi og góðu efnafræðilegu ástandi. Vatnshlotin Jökulsá á Dal/Brú 1 og Jökulsá á Dal/Brú 2 eru óflokkuð vegna skorts á gögnum en

---

¹ [Vatnaáætlun 2022-2027](#)

umhverfismarkmið þeirra er að vera í a.m.k góðu vistfræðilegu ástandi og góðu efnafræðilegu ástandi. Athugið að bæði þessi vatnshlot eru nú þegar undir álagi vegna Kárahnjúkavirkjunar og á tilnefningarlista yfir mikið breytt og manngerð vatnshlot skv. 13. gr. laga um stjórn vatnamála².

Jafnframt eru grunnvatnshlotin Fljótsdalsheiði-Jökuldalsheiði ([102-152-G](#)) og Austfirðir ([102-292-G](#)) á afmörkuðu rannsóknarsvæði skv. greinargerð. Umhverfismarkmið þeirra er að vera með góða magnstöðu og gott efnafræðilegt ástand. Umhverfismarkmið eru lagalega bindandi og má ástand vatnshlota ekki rýrna, hvorki tímabundið né varanlega.

Í kafla 6 í greinargerð framkvæmdaraðila er fjallað um rannsóknaráætlun og þá rannsóknþætti sem áætlað er að skoða. Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi þess að framkvæmdaraðili meti áhrif á þá gæðapætti sem skilgreindir hafa verið fyrir straumvötn³ samkvæmt stjórn vatnamála til þess að meta hvort framkvæmdin muni valda því að vatnshlotin nái ekki þeim umhverfismarkmiðum sem hafa verið sett fyrir þau. Sjá nánar á vefsíðu stjórnar vatnamála⁴. Jafnframt bendir Umhverfisstofnun á það að skilgreindir hafa verið gæðapættir og aðferðarfræði til að meta vatnsformfræðilega gæðapætti⁵ en fyrirhugaðar framkvæmdir hafa áhrif á vatnsformfræðilega gæðapætti straumvatnshlotanna, en vatnsformfræðilegt álag getur valdið breytingum á líffræðilegum og eðlisefnafræðilegum gæðapáttum sem notaðir eru til grundvallar ástandsflokkunar vatnshlota.

Áður en framkvæmdarleyfi og síðar virkjunarleyfi eru veitt þarf framkvæmdaraðili að gera mat á þeim áhrifum sem verða á vatnshlot tengdum framkvæmdinni sem leyfisveitendur taka svo afstöðu til við leyfisveitingu. Í slíku áhrifamati þarf að fjalla um eftirfarandi:

- Tilganginn með áhrifamatinu þ.e. að það sé unnið til að meta áhrif framkvæmdar á umhverfismarkmið vatnshlotanna og hvort hætta sé á að ástand þeirra rýrni miðað við núverandi stöðu.
- Vatnshlotin sem um ræðir, ástand þeirra, álag, umhverfismarkmið og fleira ef þarf.
- Bein og óbein áhrif framkvæmdanna á vatnshlot.
- Viðeigandi gæðapætti í vatnshlotunum sem notaðir eru til ástandsflokkunar og hvernig framkvæmdin hefur áhrif á þá gæðapætti.
- Áhrif vegna fyrirhugaðra framkvæmda á vatnsformfræðilega gæðapætti og áhrif þeirra á líffræðilega og eðlisefnafræðilega gæðapætti.
- Hugsanlegar mótvægisáðgerðir sem koma í veg fyrir neikvæð áhrif (þ.e. ef áhrifamatið leiðir í ljós að framkvæmdin eins og henni er lýst er líkleg til að valda því að umhverfismarkmið vatnshlotanna nást ekki).

---

² Eydis Salome Eiríksdóttir og Fjóra Rut Svavarsdóttir (2023). Tilnefningarpróf fyrir mikið breytt og manngerð vatnshlot í samræmi við leiðbeiningar Evrópusambandsins. Hafrannsóknastofnun, HV 2023-40. 23 bls. (sjá viðauka 1).

³ Eydis Salome Eiríksdóttir ofl. (2022). [Vistfræðileg viðmið við ástandsflokkun straum- og stöðuvatna á Íslandi](#). Veðurstofa Íslands, VÍ 2020-009. 112 bls.

⁴ [Umhverfisstofnun – Vöktunaráætlanir og skipulagning vöktunar \(vatn.is\)](#)

⁵ Svava Björk Þorlákssdóttir ofl. (2023). [Aðferðir við mat á mjög góðu vatnsformfræðilegu ástandi straum- og stöðuvatna](#). Veðurstofa Íslands, VÍ 2023-011. 52 bls.

Matið þarf að byggja á þeim gæðapáttum sem notaðir eru til ástandsflökkunar. Meta þarf hvaða gæðapættir eru líklegir til að verða fyrir áhrifum umfram aðra, t.d. áhrif á vatnsformfræðilega gæðapætti. **Ef áhrifamatið sýnir að framkvæmdin hefur þau áhrif á gæðapættina að umhverfismarkmið vatnshlotsins um ástand nást ekki er ekki leyfilegt að heimila framkvæmdina.** Umhverfisstofnun getur skv. 18. gr. laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála heimilað breytingu á vatnshloti sem hefur í för með sér að ekki er hægt að ná fram umhverfismarkmiðum að uppfylltum öllum skilyrðum ákvæðisins.

Akstur utan vega

Samkvæmt 1. mgr. 31. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 er akstur vélknúinna ökutækja utan vega óheimill. Þó er heimilt að aka á slíkum tækjum á jöklum og snævi þakinni jörð utan vega utan þéttbýlis, svo lengi sem jörð sé frosin og ekki hætta á náttúruspjöllum. Umhverfisstofnun fer með eftirlit með framkvæmd lagana og veitir m.a. leyfi og umsagnir skv. ákvæðum laganna.⁶

Ákveðnar undantekningar frá banni við akstri utan vega eru til staðar, t.d. fyrir landbúnaðarstörf, björgunarstörf, lögreglustörf, landgræðslu og rannsóknir. Þessar heimildir eru til staðar svo framarlega sem ekki sé unnt að sinna viðkomandi störfum á annan hátt og ekki sé hætta á náttúruspjöllum.

Rannsóknarleyfishafi getur ef ekki er hægt að komast að rannsóknarsvæði með öðrum leiðum s.s göngu, ekið þangað á vélknúnum ökutækjum, en skal ávallt gæta ítrustu varúðar og óheimilt er að valda raski eða náttúruspjöllum við slíkan akstur.

Frágangur og jarðrask

Umhverfisstofnun leggur áherslu á að rask á svæðinu verði í lágmarki og við framkvæmdir svo sem vegaframkvæmdir og annarra framkvæmda, verði gróðurtorfur lagðar til hliðar þegar það á við og þeim komið fyrir á yfirborði í lok frágangs til að draga úr neikvæðum áhrifum á gróður. Stofnunin bendir á að greinargóðar leiðbeiningar um frágang raskaðra svæða má finna inni á vefsíðunni www.namur.is.

Umhverfisstofnun telur að til uppgræðslu eigi að nota staðargróður eins og kostur er t.a.m. með því að geyma svarðlag til að leggja aftur yfir. Stofnunin telur slík vinnubrögð við frágang svæða sérstaklega mikilvæg þegar um er að ræða vistgerðir með verndargildi. Mikilvægt er að tryggja að vistgerðum sem njóti verndar verði ekki raskað að mati stofnunarinnar. Á öðrum svæðum þar sem finna má vistgerðir með lágt verndargildi telur Umhverfisstofnun að nota eigi lágvaxnar grastegundir sem svipa til staðargróðurs ef ekki tekst að fræslægja.

Umhverfisstofnun leggur áherslu á að votlendi verði ekki raskað við rannsóknirnar.

---

⁶ [Akstur utan vega](#)

Virðingarfyllst,

Axel Benediktsson
sérfræðingur
Ríkey Kjartansdóttir
sérfræðingur